

Höjd moms och sänkt skatt kan mildra arbetslösheten

Dagens Nyheter den 23 december 2011

Varje år julhandlar svenskar för två procent av BNP. Andelen har varit konstant länge, men dessa två procent räcker till fler och finare julklappar varje år. Det beror så klart på att våra inkomster ökar, men också på en anmärkningsvärd prisutveckling. Mängder av prylar vi köper har blivit billigare, både jämfört med våra inkomster och jämfört med annat vi lägger pengar på. Mycket har till och med blivit billigare i kronor räknat.

På 1980-talet kostade en dator 20.000 kronor. En mobiltelefon för 12.000 var ett fynd. Videobandspelare var en lyxvara. Prisfallen på dessa produkter är slående, samtidigt som kvaliteten förbättrats.

Det är lätt att fascineras av prisutvecklingen för enstaka varor, men en närmare titt på konsumentprisindex visar att lägre priser är ett brett fenomen. För kategorierna post, telekommunikation, rekreation och kultur har priserna fallit sedan mitten på 1990-talet, i vissa fall ännu längre. Priserna på inventarier och hushållsvaror har varit oförändrade i ett decennium, samtidigt som hushållens inkomster stigit kraftigt. Livsmedel, kläder och skor har förvisso ökat i pris. Ökningen har dock varit mindre än konsumentprisindex, vilket betyder att dessa varor ändå blivit billigare jämfört med exempelvis att äta på restaurang eller tjänster som sjukvård och transporter.

Den teknologiska utvecklingen förklarar en del av prisutvecklingen, men även globaliseringen spelar roll. Ökad handel och konkurrens möjliggör massproduktion med global arbetsdelning. Många varor är billiga för att arbetskraft i Kina, Indien och Bangladesh genom globaliseringen ställs till vårt förfogande.

Globalisering och teknisk utveckling har alltså ökat vår köpkraft. Vi måste dock inte använda denna köpkraft enbart till att skaffa mer prylar. Sverige kan välja att utnyttja köpkraften annorlunda, och en hel del talar för detta.

Under samma tid som tv-apparaterna blivit större, plattare och billigare, har vi fått problem med låg sysselsättning och hög arbetslöshet för ungdomar, utlandsfödda och för många med arbetsskador eller mindre hälsoproblem. Jämfört med att köpa varor som masstillverkats utomlands, har det blivit avsevärt dyrare att anställa människor. Samtidigt upplever många delar av den offentliga sektorn resursbrist.

Ett sätt att omfördela köpkraften är att skatteväxla mellan konsumtion och arbete, exempelvis genom höjd moms och sänkt inkomstskatt. Då skulle vi använda den ökade köpkraft som globaliseringen ger oss till att mildra problemen på arbetsmarknaden. Varor blir lite dyrare, men arbetskraft blir billigare och tjänstesektorn skulle lättare kunna öka sysselsättningen när industrijobb flyttar utomlands eller bortrationaliseras.

De senaste åren har Sverige gått i motsatt riktning. På 90-talet höjdes inkomstskatterna för att sanera statens finanser, men samtidigt sänktes både livsmedelsmomsen och bokmomsen. På senare tid har skatten på arbete sänkts, men i den senaste budgeten ansåg regeringen att det ekonomiska

läget förhindrade ytterligare skattesänkningar på arbete. Trots detta fanns det plats för ytterligare en selektiv momsänkning, denna gång till hotell- och restaurangbranschen.

Samhällsekonomiskt sett måste både borgerliga och socialdemokratiska regeringars prioriterande av selektiva momsänkningar ifrågasättas. Fördelarna med konsumtionsskatter jämfört med inkomstskatter är välkända: Inkomstskatter gör det mindre lönsamt att arbeta, utbilda sig och innovera. Inkomstskatter är dessutom mycket konjunktur känsliga, vilket leder till stora skattebortfall i dåliga tider. De påverkas också mer av demografiska förändringar: När vi har många äldre och färre arbetande ger inkomstskatterna mindre intäkter – samtidigt som behoven i den offentliga sektorn är större. Konsumtionsskatter är en både stabilare och mindre snedvridande intäktsskälla för den offentliga sektorn. En rad samstämmiga studier visar att inkomstskatter är mer skadliga för sysselsättning och ekonomisk utveckling än vad konsumtionsskatter är.

Höjda konsumtionsskatter anses dessutom vara ett sätt för länder med stora välfärdskostnader att kunna sänka skatten på arbete och öka konkurrenskraften, utan att äventyra välfärdsstatens finansiering. Höjd moms och sänkt inkomstskatt är dessutom ett recept Sverige redan testat med framgång: Båda genomfördes 1990 års framgångsrika skattereform.

Visst finns nackdelar med höjd moms. Ett problem är fördelningspolitiskt, då momsen snarare är regressiv än progressiv. Delvis kan detta uppvägas om sänkt skatt på arbete ger ökad sysselsättning för de grupper som under lång tid kommit i kläm i det svenska systemet: sjukskrivna, långtidsarbetslösa, ungdomar och utlandsfödda. Det finns ändå goda skäl att använda en del av intäkterna från höjd moms till fördelningspolitiska åtgärder, såsom barnbidrag, flerbarnstillägg, förstärkt grundskola och sjukvård.

En tänkbar reform skulle vara att höja momsen till 30 procent, och även återställa de selektiva momsänkningar som införts för böcker, livsmedel och restauranger. Det skulle ge runt 70 miljarder i ökade skatteintäkter årligen. Det skulle exempelvis räcka för att avskaffa hela den statliga inkomstskatten, som ger ungefär 40 miljarder. Vill man ge skattesänkningarna en annan fördelningsprofil kan momshöjningen finansiera både ett femte och ett sjätte jobbskatteavdrag. I båda fallen blir det ungefär 30 miljarder över till fördelningspolitiska strategiska satsningar i den offentliga sektorn. Exemplet är illustrativt, och siffrorna beaktar inte beteendeförändringar. Det är troligt att vi köper något färre prylar när de blir dyrare. Å andra sidan är det troligt att sänkta inkomstskatter ökar sysselsättningen.

Sänkt skatt på arbete med 40 miljarder gör stor skillnad för vilka anställningar som är lönsamma. Ytterligare 30 miljarder till exempelvis grundskolan eller sjukvården kan också göra enorm samhällsnytta. Kostnaden är att höjd moms gör saker dyrare, men eftersom mycket ändå blivit billigare med tiden är detta ett sätt att styra köpkraften till sådant vi värderar högre. En tv som vid 25 procents moms kostar 4.000 kommer vid 30 procents moms att kosta 4.160, om hela momshöjningen slår igenom på priset. Det är ingen enorm prishöjning, i synnerhet inte med tanke på hur priserna på tv-apparater utvecklats de senaste 20 åren.

Hur mycket momsen bör höjas, och hur intäkterna bäst används är naturligtvis en politisk fråga. Den behöver dock inte vara blockskiljande: Även en liten momshöjning skulle ge betydande intäktsökningar och möjliggöra både strategiska sänkningar av mer skadliga skatter och angelägna resursförstärkningar i den offentliga sektorn.

Andreas Bergh, fil dr, nationalekonom och välfärdsforskare, Lunds universitet och Institutet för Näringslivsforskning, IFN